

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА
НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ»

Виконала студентка: _____ 2 _____ курсу _____
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
спеціальність 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

Сафронова К. С.

(ініціали та прізвище)

Керівник завідувач кафедри соціальної роботи, професор,
д. пед. н. Павленко А. І.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент доцент кафедри педагогіки та педагогічної
майстерності МДПУ ім. Богдана Хмельницького,
доцент, к. п. н. Бельчева Т. Ф.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку у процесі формування емоційного інтелекту»: 110 с., 6 рис., 6 табл., 53 джерел, 3 додатки.

Об'єкт дослідження: комунікативна компетентність дітей дошкільного віку як соціально-педагогічний феномен.

Предметом дослідження є: процес розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку у процесі формування емоційного інтелекту.

Мета дослідження: аналіз умов розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку соціально-педагогічній та психологічній літературі; розробка, впровадження та перевірка експериментальної системи занять в соціально-педагогічній роботі.

Методи дослідження: теоретичні (вивчення й аналіз літературних джерел, узагальнення та систематизація, порівняння); емпіричні (формувальний та констатувальний експерименти); кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Сьогодні гостро постала проблема підвищення рівня комунікативної компетентності дошкільників в процесі формування емоційного інтелекту. Розвинена емоційність сприяє більш ефективній орієнтації в світі та адаптації в соціумі. Дошкільний вік є найбільш сприятливим для розвитку комунікативної компетентності, адже комунікація є одним із головних інструментів за допомогою якого відбувається взаємодія з оточуючими, налагодження контактів, встановлення міжособистісних зв'язків, вирішення конфліктних ситуацій. Перспективним напрямком в освітньому процесі дошкільників є використання інтерактивних методів соціально-педагогічної роботи. Результати дослідження пройшли апробацію на двох конференціях та всеукраїнському дистанційному конкурсі.

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена тим, щов сучасній освітній системі активно реалізуються реформаційні процеси, які характеризуються появою більш різноманітних альтернативних можливостей для самореалізації особистості в усіх сферах життєтворчості. В сучасних умовах зростають вимоги до якості та рівня освіти, відбувається процес переорієнтування на безперервність, обов'язковою умовою є комунікативна компетентність, яка розвивається у процесі формування емоційного інтелекту.

У новій редакції Закону України «Про освіту» (2017) [39] проголошується компетентнісний підхід, де метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, у тому числі й комунікативних. У Законі України «Про дошкільну освіту» (2017) [38] зазначається те, що освітній процес передбачає формування основ соціальної адаптації та набуття життєвої компетентності дитини.

Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку виступає пріоритетним напрямом компетентнісного підходу. Дошкільний вік є сенситивним періодом для початку розвитку особистісних рис, у тому числі і для становлення комунікативної компетентності через процес формування емоційного інтелекту, адже емоційний інтелект потрібно розвивати у дітей, розпочинаючи із раннього віку, це завдання залишається актуальним і в соціально-педагогічній роботі. Комунікативна компетентність є необхідною для розвитку дитини дошкільного віку, адже формуються здібності для самостійного розв'язання життєвих проблем, здатність до співчуття та розуміння власних емоцій.

Вивченню процесу розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку у процесі формування емоційного інтелекту присвячено праці

зарубіжних і вітчизняних дослідників, де представлені різні аспекти вирішення проблеми.

Проблема розвитку комунікативної компетентності досліджувалась науковцями з різних аспектів: педагогічному (В. Кан-Калик, А. Капська, М. Вашуленко, Д. Ізаренков, Т. Ладиженська та ін.); психологічному (Л. Виготський, О. Лурія, Т. Піроженко, С. Рубінштейн, І. Синиця та ін.). Комунікативну взаємодію з однолітками, що сприяє розвитку комунікативної компетентності вивчали: Л. Фомічова, К. Островська, Ю. Приходько та ін. Емоційний інтелект як складову комунікативної компетентності розглядали: Е. Торндайк, Р. Бар-Он, Г. Олпорт та ін.

Актуальність розглянутої проблематики визначила вибір теми магістерської роботи у такій редакції: «Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку у процесі формування емоційного інтелекту».

Об'єкт дослідження: комунікативна компетентність дітей дошкільного віку як соціально-педагогічний феномен.

Предмет дослідження: процес розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку у процесі формування емоційного інтелекту.

Мета дослідження: аналіз умов розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку соціально-педагогічній та психологічній літературі; розробка, впровадження та перевірка експериментальної системи занять в соціально-педагогічній роботі.

На основі мети були визначені такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури проблеми розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку у процесі формування емоційного інтелекту.

2. Розробити методику проведення діагностики рівня розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

3. За підсумками констатувального експерименту проаналізувати емпіричні дані щодо рівня розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

4. Розробити, впровадити і визначити ефективність експериментального соціально-педагогічного циклу занять, спрямованого на розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку у процесі формування емоційного інтелекту.

Методи дослідження: теоретичні (вивчення й аналіз літературних джерел, узагальнення та систематизація, порівняння); емпіричні (формувальний та констатувальний експерименти); кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Методологічною основою дослідження є:

- концепція гуманістичної педагогіки (А. Маслоу, Д. Олпорт, К. Роджерс, В. Сухомлинський та ін.);
- теорія розвитку комунікативної компетентності (А. Капська, М. Вашуленко, Д. Ізаренков, Т. Ладиженська та ін.)
- теорії розвитку інтелекту особистості (Х. Гарднер, В. Зарицька, Д. Майер, Д. Гоулман, Е. Торндайк, М. Холодна та ін.).

Практична значущість роботи полягає у розробці й впровадженні форм і засобів підвищення рівня розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку у процесі формування емоційного інтелекту, які можна впроваджувати в освітній процес дошкільних закладів.

Експериментальною базою дослідження визначено заклад дошкільної освіти «Щасливе дитинство» та заклад дошкільної освіти № 143 «Квітковий».

Апробація результатів дослідження. Зміст і результати дослідження оприлюднені на:

- VI Міжнародному конгресі зі спеціальної педагогіки та психології «Особливі діти»: освіта і соціалізація (Запоріжжя, 1 жовтня 2020 року).
- I Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України

у міжнародний науково-інноваційний простір» (Запоріжжя, 14 травня 2020 року).

Публікації.

Сафронова К. С. Формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. *VI Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки та психології «Особливі діти»: освіта і соціалізація* / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020. С. 318–322.

Сафронова К. С. Врахування особливостей емоційного інтелекту підлітка в соціально-педагогічній роботі. *I Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір»* / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020. С. 424–428.

VIII Всеукраїнський дистанційний конкурс студентських та учнівських наукових робіт із соціальної педагогіки/соціальної роботи (2020).

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг магістерської роботи 107 сторінок. Додатки викладено на 40 сторінок. Список використаної літератури складає 53 джерела.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного та експериментального дослідження щодо визначення рівня розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку в процесі формування емоційного інтелекту надають можливість зробити наступні висновки:

1. Здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури проблеми розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку у процесі формування емоційного інтелекту. Визначено, що проблематика компетентнісного підходу є однією з актуальних проблем сьогодення, бо як зазначає В. Нечипоренко такий підхід сприяє реалізації індивідуальних потреб кожної особистості, її гармонійного розвитку та орієнтацію в різних життєвих обставинах. Аналіз показав, щовчені надають цілий спектр різних тлумачень понять «комунікативна компетентність» та «емоційний інтелект», тому в своєму дослідженні ми використовували інтегроване визначення (Н. Голуб, Л. Петовська, П. Растянников) комунікативної компетентності. Комунікативна компетентність – це компетентність у спілкуванні, практична взаємодія з людьми в процесі розв’язання типових для віку комунікативних завдань в інших (поза межами навчання) суспільних сферах, що сприяє успішному поетапному входженню особистості в соціум і формуванню готовності його до повноцінного функціонування в суспільстві. В процесі нашого дослідження дотримувались поняття «емоційного інтелекту» Д. Стайна, який визначає, що емоційний інтелект – це здатність до сприйняття власних почуттів і почуттів інших людей, який включає чотири найважливіші навички: самосвідомість, управління емоціями, сприятливість і позитивні взаєностосунки.

Розроблено методику проведення діагностики рівня розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. Методику передбачають дослідження за різними показниками. Діагностика розвитку спілкування з однолітками (І. Орлова та В. Холмогорова) дає можливість визначити: інтерес Вільгельма, ініціативність, чутливість (активність),

просоціальні дії, кошти спілкування. Проективна методика «Кактус» автором якої є М. Панфілова дає можливість визначити: агресивність, імпульсивність, невпевненість в собі, демонстративність, відкритість, оптимізм, тривогу, прагнення до самотності.

За підсумками констатувального експерименту проаналізовано емпіричні дані та визначено рівні розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку контрольної та експериментальної груп: високий рівень в контрольній групі – 20 %, в експериментальній – 25 %; середній рівень в контрольній та експериментальній групі однаковий – 35 %; низький рівень в контрольній групі – 45 %, в експериментальній групі – 40 %.

Дослідження емоційно-особистісної сфери дітей дошкільного віку, на констатувальному етапі показали, що в контрольній групі визначено 15 % дітей з агресивними проявами, в експериментальній групі – 20 %; прояв імпульсивності в контрольній та експериментальній групах однаковий – 15 %; однакові показники визначено у категорії «невпевненість в собі» у контрольній та експериментальної групах спостерігається по 10 %; відкритість в контрольній групі – 25 %, в експериментальній групі – 20 %; оптимізм в контрольній групі – 15 % та 10 % експериментальної групи; однакові результати в показнику тривожність в контрольній групі та експериментальній групі – 15 %.

Розроблено, впроваджено та визначено ефективність експериментального соціально-педагогічного циклу занять, спрямованого на розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку у процесі формування емоційного інтелекту. У рамках формувального експерименту було впроваджено систему занять що складається з 20 структурних занять. Учасниками системи занять стали 20 дітей дошкільного віку експериментальної групи – заклад дошкільної освіти «Щасливе дитинство».

Система занять направлена на оволодіння комунікативними навичками, встановлення контакту з партнером, вміння взаємодіяти з оточуючими в

процесі спілкування, орієнтуватися у ситуації в процесі комунікативної взаємодії.

По завершенню формувального експерименту було повторно проведено діагностичне дослідження результати якої показали, що в експериментальній групі щодо визначення рівнів розвитку комунікативної компетентності дошкільників відбулися зміни на всіх рівнях: високий рівень підвищився на 5 %, середній рівень підвищився на 10 %, низький рівень знизився на 15 %. В контрольній групі спостерігаються зміни, але незначні.

На формувальному етапі щодо визначення рівнів розвитку емоційно-особистісної сфери дітей дошкільного віку контрольної та експериментальної груп дають можливість стверджувати, що значні зміни спостерігаються в експериментальній групі в таких показниках, як: агресивність знизилася на 10 %, імпульсивність знизилася на 5 %, невпевненість в собі знизилася на 5 %, відкритість підвищилася на 10 %, оптимізм збільшився на 15 %, тривога знизилася на 5 %.

В контрольній групі спостерігаються не суттєві зміни, які відбулися тільки в деяких показниках: агресивність знизилася на 5 %, відкритість підвищилася на 5 %, оптимізм підвищився на 5 %, тривога зменшилась на 5 %. Показники, які не зазначено в якісному аналізі, змін не зазнали.